

'Een RI&E is nooit volledig'

Wie denkt dat hij alle risico's onder de knie heeft, vergeet dat hij de helft niet ziet, zegt Arthur Zanders, consultant risico- en crisismanagement en verbonden aan de TU Delft. "Een RI&E is een goed hulpmiddel, maar geen garantie."

Vooropgesteld: de RI&E is best een goed instrument, maar wel als hulpmiddel. "Door een RI&E in te vullen weet je zeker dat je zaken niet vergeet. Het is ook heel goed bruikbaar in *structured domains* waar je alle variabelen kent. Veiligheid is niet zo'n domein. Veiligheid is erg diffuus en veel risico's zijn niet bekend. Een RI&E kan dus nooit volledig zijn."

> LEES 00K: Zo vergeet u niets in de RI&E

Waslijst met voorbeelden van onvoorziene incidenten

Zanders is van de partij als spreker op de Praktijkdag RI&E op 16 november. Hij heeft een waslijst met voorbeelden van incidenten waar vooraf geen rekening mee is gehouden. Een plaatselijke brand in een fabriek die stroomuitval veroorzaakt als *collateral damage*, een softwarebesmetting omdat computersystemen in aanraking kwamen met *ransome software* in Oekraïne of een actiegroep die een fabrieksterrein oploopt en zich niet gedraagt zoals goed opgeleide werknemers doen.

"Je zult altijd met onverwachte dingen te maken krijgen. Wie had tien jaar geleden gedacht dat vrachtwagens op mensenmenigten zouden inrijden? Of dat vrachtwagenchauffeurs bedreigd zouden worden door vluchtelingen bij Calais?"

Een goede RI&E uitvoeren betekent keuzes maken

Het gevaar bestaat dat je je met een ingevulde en goedgekeurde RI&E gedekt voelt tegen arbeidsrisico's. "Een RI&E is geen garantie voor veiligheid. Je kunt het instrument wel als uitgangspunt nemen, om geen dingen over het hoofd te zien. Het nadeel is dat je in een bepaald stramien zit en denkt dat je klaar bent.

Het nadeel is dat je in een bepaald stramien zit en denkt dat je klaar bent

Daarom pleit ik voor een uitgebreidere RI&E: een groep mensen met een verschillende achtergrond die met de ingevulde checklist in de hand mogelijke risico's doorneemt. Dat dwingt tot keuzes maken. Daarbij moet je geen dingen weglachen. De kans dat er een meteoriet op je bedrijfspand valt, is nihil. Toch moet je het opperen om vervolgens de keuze te maken om geen betonnen shelter over je fabriek te bouwen. Maak die keuze." Het management van een kerncentrale maakt in dit specifieke geval wellicht een andere keuze.

Niet op kleine slakken zout leggen en grote dingen missen

Door een keuze te maken, weeg je ook verschillende belangen tegen elkaar af. Zo is de betonnen shelter over een verffabriek superveilig, maar bedrijfseconomisch een waarschijnlijk fataal risico omdat de kosten de spuigaten uitlopen. "En je kunt twintig jaar lang een perfecte RI&E hebben. Maar als in een chemische fabriek de katalysatorstof in het proces bij een

bepaalde temperatuur net iets anders doet dan we dachten, voorkomen perfecte inspecties niet dat de fabriek ontploft.”

In Londen voltrok zich dit voorjaar de ramp in de Grenfell-tower. Geen bedrijf, maar toch valt er lering uit de trekken volgens Zanders. “Daar hebben economische keuzes er voor gezorgd dat er met goedkoop en brandbaar bouw materiaal is gewerkt. Haal je zoiets er in een RI&E wel uit? Op een kantoor zien deskundigen het risico van losliggende verlengsnoeren die kans geven op struikelen. Maar vraagt iemand zich af of de gevelbeplating wel veilig is? Je moet ervoor waken dat je op de kleine slakken zout legt en de grote dingen mist.”

Onderscheid arbeids- en bedrijfseconomisch risico belangrijk

Een arbeidsrisico is wat anders dan een bedrijfseconomisch- of verzekeringsrisico, stelt hij. Ook dat onderscheid is belangrijk. “Arbeidsomstandighedenrisico’s kunnen in het gedrang komen door bedrijfseconomische risico’s en vice versa. Kijk alleen maar naar het verschil tussen safety en security. Uit security-overwegingen is het slim om zo weinig mogelijk deuren te hebben om zo indringers buiten te houden. Uit safetyoverwegingen is dit weer erg onwenselijk, omdat je zo het aantal vluchtroutes beperkt.

Ook in dit soort gevallen is het goed om *outside the box* te denken en verschillende belangen af te wegen. We kijken nog te veel *inside the box*. Zelfs als het om het domein van de arbeidsomstandigheden gaat. Zo werk ik in een kantoor waar we nauwelijks gevaarlijke stoffen gebruiken. Toch rijdt hier geregeld een tankauto met gevaarlijke stoffen langs. Dat kan een keer misgaan. Ook daar kun je in de RI&E rekening mee houden.”

Het is goed om outside the box te denken en belangen af te wegen

Boerenverstand, daar zouden we iets meer van terug moeten krijgen. Als voorbeeld noemt Zanders de SIRE-reclame waarin ouders wordt opgeroepen jongens meer jongens te laten zijn. “Je kunt je afvragen of je wel overal rubberen tegels moet neerleggen. Die rubberen tegels zie ik in overdrachtelijke zin ook in de veiligheid. Natuurlijk is het belangrijk om de trapleuning goed vast te houden. Maar vier mensen met een verzwikte enkel per jaar vanwege een verstapping op de trap, is dat erg voor een groot bedrijf? Kun je niet beter het gezonde verstand laten prevaleren? Zondags gaat diezelfde werknemer zaalvoetballen, met alle kans op blessures.”

RI&E houdt soms te weinig rekening met menselijk gedrag

Zanders realiseert zich dat hij zich op glad ijs begeeft, maar in een RI&E wordt volgens hem soms onvoldoende rekening gehouden met het gedrag van werknemers. “Eigenlijk is gedrag een non-issue. Uiteindelijk is alles te herleiden tot foutieve keuzes van mensen, vandaar dat ik voorzichtig ben. Als geautomatiseerde systemen spaak lopen, komt dat ook door gedrag. Iemand heeft bij het ontwerp een verkeerde keuze gemaakt of een onderhoudsschema opgesteld met een te grote interval tussen de servicebeurten. Beperk ik me tot direct gedrag, dan zie ik wel dingen die voor verbetering vatbaar zijn.”

Als voorbeeld draagt hij onder meer de bijna-ramp bij Grave aan, toen een schip met benzeen over de stuw in de Maas voer. “Dat leidde niet tot een grote ramp, maar wel

bijna. Je kunt dan nog zo aan de voorwaarden voor vervoer van gevaarlijke stoffen voldoen, als de schipper een fout maakt zoals in dit geval gebeurde, ben je weg. En misschien waren er omstandigheden die een fout onontkoombaar maakten." Ook bij dit incident had een ramp meer consequenties kunnen hebben. "De bedrijven in de buurt van die stuw zullen zich misschien wel achter de oren hebben gekrabd."

Uiteindelijk is alles te herleiden tot foute keuzes van mensen

RI&E leunt te veel op afdekken risico's door voorschriften

Binnen bedrijfspannen leunt de RI&E nog te veel op het afdekken van risico's door voorschriften. "Bedrijven kennen hele commissies die zich buigen over de juiste kleur groen van de nooduitgangbordjes. Studie wijst echter uit dat mensen in noodsituaties die bordjes nauwelijks volgen. Ze rennen in paniek naar het licht, net als in een tunnel. Inpandig is dat vaak het raam dat dicht zit. Je moet dus meer rekening houden met het gedrag van mensen. Op instructiebordjes staat vaak dat werknemers niet in paniek moeten raken. Helaas valt dat niet met een voorschrift te regelen."

Zanders ziet wel een trend waarbinnen arbodeskundigen steeds beter weten te voorspellen wat gedrag van werknemers inhoudt. "Er komen steeds meer gedragssimulaties. Met de uitkomst daarvan kun je de omgeving inrichten. Zo weten we dat prikkelarme omgevingen tot nonchalance kunnen leiden en daarmee tot onveilig gedrag. Wie driehonderd kilometer door de woestijn rijdt zonder iemand tegen te komen, maakt grote kans om in slaap te sukkelen. Op kleine schaal geldt dat ook voor onze provinciale polderwegen. Daar kun je rekening mee houden."

Niet dat we veiligheidsmaatregelen achterwege moeten laten, maar we moeten volgens Zanders wel nadenken over de mogelijke consequenties. "Na de invoering van de verplichting om autogordels te dragen, zagen we het rijgedrag roekelozer worden. Hetzelfde geldt voor winterbanden onder de auto. Je snelheid aanpassen aan de omstandigheden blijft raadzaam."

Ton Bennink | Vakblad Arbo

> Arthur Zanders is spreker op de Praktijkdag RI&E.